

Handläggare
Erik Nordstrand
Telefon: 08 - 508 43 112

Till
Socialnämnden
2021-09-28

Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46)

Svar på remiss från kommunstyrelsen, KS Dnr 2021/883

Förvaltningarnas förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar till kommunstyrelsen på remiss om snabbare lagföring i brottmål.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Fredrik Jurdell
socialdirektör

Veronica Wolgast Carstorp
biträdande förvaltningschef

Sammanfattning

Sedan januari 2018 pågår det en försöksverksamhet gällande snabbförfarande i brottmål för vissa utvalda brottstyper.

Försöksverksamheten har visat positiva resultat. Snabbförfarandet i brottmål består av tre delar. Dessa tre delar är arbetssätt, regelverk och samverkan. Utifrån rådande lagstiftning finns det ett vuxenspår och ett ungdomsspår i handläggningen av ärendena.

Försöksverksamheten för vuxna har gått från att bedrivas i liten omfattning till att nu omfatta en stor del av hela rättsväsendets verksamhet. Det föreslås att ett permanent snabbförfarande ska införas i landet 2023 för vuxna. Försöksverksamheten för unga inleddes i januari 2019 i norra Stockholm. Arbetmetoden i försöksverksamheten för unga har vissa likheter med vuxenspåret men är anpassat till lagföringsprocessen för unga. Fokus i ungdomsspåret har legat på polisens samverkan med socialtjänsten och att snabbt inleda brottsutredningen och hålla förhör med den unge. Försöksverksamheten för unga bör förlängas och utvidgas för att senare kunna införas permanent. Förvaltningen ställer sig positiv

till att försöksverksamheten förslås bli permanent för vuxna och att försöksverksamheten för unga förlängs.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har remitterat ärendet till stadsledningskontoret, socialnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd och Norrmalms stadsdelsnämnd. Remissvaret ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast den 21 september 2021, men uppskov har getts.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 22 september 2021. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 23 september 2021.

Ärendet

En särskild utredare har utrett ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott. Den försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål som pågår sedan januari 2018 har visat positiva resultat. Arbetet med att utveckla rättsväsendets förmåga att snabbt utreda och lagföra brott bör fortsätta. Eftersom handläggningen inom snabbare lagföring skiljer sig åt mellan vuxna och unga redovisas detta åtskilt nedan.

Vuxenspåret

Snabbförfarandet i brottmål består av tre delar. Dessa tre delar är arbetssätt, regelverk och samverkan.

Arbetssättet innebär att polisen i direkt samband med ett brott genomför långtgående utredningsåtgärder, till exempel förhör med den misstänkte personen och andra personer. Polispersonal i yttre tjänst får i sitt arbete stöd per telefon av en jourhavande förundersökningsledare. Syftet är att förbättra kvaliteten och ge stöd och hjälp i utredningsarbetet. Det skapar också möjlighet till att polispersonal i yttre tjänst får återkoppling på sitt arbete och avslutas direkt på brottsplatsen. I annat fall kan förundersökningsledaren besluta om hur brottsutredningen ska bedrivas. Arbetssättet innebär att det går snabbt att utreda och lagföra enklare brott som till exempel trafikbrott, tillgreppsbrott och narkotikabrott.

I försöksverksamheten har ett särskilt tillfälligt regelverk tillämpats som möjliggjort snabbare lagföring i praktiken. Det handlar framför allt om möjligheten till tillgänglighetsdelgivning och utfärdande av strafföreläggandefullmakt. Tillgänglighetsdelgivning innebär att delgivningsmottagaren får delges en handling genom att den hålls tillgänglig hos en myndighet, eller på en annan plats som

myndigheten beslutar, från och med en i förväg bestämd tidpunkt. När tillgänglighetsdelgivning har använts har det varit möjligt att ge besked till den misstänkte om en preliminär tid för huvudförhandling i tingsrätten. Det har möjliggjort en snabb domstolsprövning efter brottet och inneburit små möjligheter för den misstänkte att förhindra eller fördröja processen. Samtidigt har den misstänktes rättigheter tillvaratagits när det till exempel gäller rätten till offentlig försvarare. Om den misstänkte har erkänt gärningen har han eller hon med en fullmakt för strafföreläggande kunnat lämna ett erkännande direkt som sedan legat till grund för att åklagaren ska utfärda ett strafföreläggande. Den misstänkte har därigenom kunnat lagföras snabbt.

Samverkan bygger på ett administrativt samordnande mellan polis, åklagare och domstol. Även Kriminalvården och Rättsmedicinalverket har varit involverade i samverkan. Samverkan har bedrivits både lokalt och på nationell nivå. Samverkan har i stor utsträckning bidragit till att skapa en helhet och möjliggör en snabbare lagföring av enklare brott i praktiken.

Försöksverksamheten har skett genom en successiv utbyggnad och under 2021 utökades den till varje polisregion i hela landet. Försöksverksamheten har utvärderats av Brottsförebyggande rådet (Brå). Utvärderingen visade att verksamheten överlag fungerat bra och att handläggningstiderna förbättrats. Det lyftes också fram vissa risker till exempel att ärenden inte samordnas. Försöksverksamheten har gått från att bedrivas i liten omfattning till att nu omfatta en stor del av hela rättsväsendets verksamhet. Det föreslås att ett permanent snabbförfarande ska införas i landet 2023.

Handläggningen i vuxenspåret

Som utgångspunkt bör brott som är lätta och snabba att utreda kunna ingå i snabbförfarandet. Brottet bör typiskt sätt inte ta längre än några få veckor att utreda. Det föreslås att det ska vara möjligt att utveckla snabbförfarandet och inkludera nya brottstyper till exempel våld och hot mot tjänsteman eller våld och hot mot personal i offentliga miljöer, exempelvis butiksanställda samt i viss utsträckning även brottslighet som inte utreds direkt på brottsplatsen till exempel brott av svårdelgivna eller brottsaktiva personer, personer i kriminell miljö eller personer med hemvist utomlands som riskerar att anhållas eller häktas för att säkerställa lagföring. Det införs inga särskilda tidsfrister för handläggningen i snabbförfarandet.

Under försöksverksamheten har den misstänkte i samband med brottsutredningen fått en preliminär tid för huvudförhandling. Det finns skäl att behålla denna ordning. Det finns dock behov av att

förtydliga informationen till den misstänkte om att tingsrättens mål kan avgöras utan huvudförhandling. Det förtydligas också att det ska vara möjligt för tingsrätten att flytta den preliminära tiden för huvudförhandling i vissa fall. Det föreslås att förundersökningsledaren, till exempel inom Polismyndigheten ska vara behörig att fatta beslut om personutredning.

Tingsrätten ska regelbundet samverka med berörda myndigheter i frågor om snabbförfarandet. Målsättningen för tingsrättens handläggning är att brottmål ska avgöras inom 2–6 veckor från brottet. En ytterligare målsättning för handläggningen är att huvudförhandling ska hållas inom två veckor från den tidpunkt då den tilltalade delgavs stämning.

Ungdomsspåret

Parallellt med försöksverksamheten för vuxna lagöverträdare har det bedrivits en försöksverksamhet med snabbare lagföring för unga lagöverträdare det vill säga personer under 18 år.

Försöksverksamheten inleddes i januari 2019 i norra Stockholm. Arbetsmetoden i försöksverksamheten för unga har vissa likheter med vuxenspåret men är anpassat till lagföringsprocessen för unga. I förfarandet för unga lagöverträdare har varken tillgänglighetsdelgivning eller strafföreläggandefullmakter använts. I stället har fokus legat på polisens samverkan med socialtjänsten och att snabbt inleda brottsutredningen och hålla förhör med den unge.

Underlaget i försöksverksamheten har hittills varit begränsad. Verksamheten har än så länge endast bedrivits i ett begränsat geografiskt område. Förfarandet har utvärderats av Brå och har också granskats av Justitiekanslern. Försöksverksamheten bör förlängas och utvidgas för att senare kunna införas permanent.

Förfarandet bygger på att polisen i ett tidigt skede ska hålla förhör med den unge och underrätta denne om att han eller hon är misstänkt för brott. När en ung misstänkt underrättas om misstanke om brott ska förundersökningen enligt bestämmelser i lag som huvudregel slutföras inom sex veckor. I förfarandet ska den unge höras och delges misstanke inom en vecka från brottet eller ingripandet.

Förundersökningsledaren har en nyckelroll i verksamheten eftersom kontakten mellan den yttre polispersonalen och förundersökningsledaren förbättrar kvaliteten i utredningen och ger möjlighet till återkoppling på utredningsarbetet. Tingsrätten ska framöver i försöksverksamheten prioritera samtliga brottmål i snabbförfarandet. Den samverkan som i dag bedrivs av den lokala

polisverksamheten och socialtjänsten ska fortsätta och även utvecklas. Samverkan ska i framtiden tydligare inkludera åklagare och domstol.

I syfte att få ett bredare beslutsunderlag och genomföra förbättringar föreslås att försöksverksamheten ska fortsätta fram till utgången av 2024. Det föreslås att försöksverksamheten under 2022 ska utvidgas till hela polisregion Stockholm som omfattar Gotlands- och Stockholms län.

Det finns behov av att utveckla snabbförfarandet utifrån den erfarenhet som uppnåtts i försöksverksamheten. Det föreslås att den avgränsning av de brottstyper som handläggs i snabbförfarandet breddas. I dag ingår samtliga ingripandebrott som polisen utreder utan medverkan från åklagare till exempel trafikbrott, narkotikabrott, tillgreppsbrott och vissa våldsbrott. I förfarandet har dock i stort sett endast mer lindriga brott handlagts. Det finns därför behov av att i praktiken också handlägga mer allvarlig brottslighet i förfarandet. Det föreslås därutöver att brott mot person, oberoende av om brottet ska utredas under medverkan från åklagare till exempel allvarliga vålds- och tillgreppsbrott som rån, ska ingå i förfarandet. Det ska också vara möjligt att utreda dessa brott i förfarandet även om polisen inte direkt anträffar gärningspersonen på brottsplatsen under förutsättning att gärningspersonen är utpekad av till exempel brottsoffret eller ett vittne eller om det finns förutsättningar att snabbt identifiera den misstänkte på annat sätt.

I försöksverksamheten har en del av arbetssättet varit att skyndsamt delge misstanke om brott och hålla förhör med den unge. Det finns redan bestämmelser om att en förundersökning mot någon under 18 år ska bedrivas skyndsamt. Det finns dock inte någon reglering om hur skyndsamt förhör ska hållas eller när den unge ska delges misstanke om brott. När misstanke om brott har delgetts ska förundersökningen som huvudregel enligt lag slutföras inom sex veckor. Det föreslås att delgivning av misstanke om brott mot den som är under 18 år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa ska ske så snart som möjligt efter det att misstanken har uppkommit och det kan ske utan men för utredningen. Regleringen föreslås redan nu bli permanent och träda i kraft den 1 januari 2023.

Handläggningen i ungdomsspåret

Det finns sedan länge en särskild reglering för brottsutredning och rättegång mot unga lagöverträdare. Lagföringens syfte är i större utsträckning än för vuxna personer att förhindra fortsatt brottslighet med stödåtgärder och vård. Lagföringsprocessen är omgärdad av särskilda skyndsamhetsbestämmelser och tidsfrister för att förundersökningen och rättegången ska avslutas så snabbt som

möjligt. Samtidigt omfattas processen av skyddsregler för att skydda den unge till exempel i fråga om rätten till offentlig försvarare, vårdnadshavarnas och socialtjänstens medverkan och krav på hur utredningen och rättegången genomförs.

Som när det gäller vuxna lagöverträdare finns det åtgärder för att snabba upp lagföringen av enklare brott. Metoden för unga lagöverträdare är dock en annan än för vuxna. Brottutredningen mot en ung person kan inte slutföras direkt på plats i samma utsträckning som för vuxna personer eftersom den unge oftast inte kan höras direkt på plats utan närvaro av försvarare, föräldrar och socialtjänsten. Det blir därför angeläget att vidta åtgärder för att brottutredningen ska komma så långt som möjligt på plats för att sedan snabbt fortsätta med förhör kort tid därefter. Unga lagöverträdare lagförs inte heller i domstol på samma sätt som vuxna. För lindriga brott lagförs cirka hälften av de unga på annat sätt till exempel genom strafföreläggande, straffvarning eller åtalsunderlåtelse.

En försöksverksamhet med en snabbare lagföring för unga lagöverträdare för enklare brott inleddes i norra Stockholm i januari 2018. Inom Snabbare lagföring menas med unga lagöverträdare personer mellan 15–17 år, det vill säga straffmyndiga personer som ännu inte är myndiga och som ska betraktas som barn. Försöksverksamheten pågår till och med utgången av 2022.

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns särskilda regler för handläggningen hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden som rör brott där barn är misstänkta eller tilltalade. De flesta bestämmelserna i lagen gäller åldersgruppen 15–17 år, men några av de rättigheter som lagen garanterar ska tillämpas ända fram till dess att den misstänkte eller tilltalade fyllt 21 år. En förundersökning mot en misstänkt person under 18 år ska bedrivas med särskild skyndsamhet.

I handläggningen av ungdomsärenden framträder ”förhör direkt” spåret och ”kalla till förhör” spåret. Förhör direkt innebär att den unge om möjligt förhörs på brottsplatsen. Går inte det att genomföra var tanken inledningsvis i försöksverksamheten att hålla förhöret inom en vecka. I realiteten har det blivit cirka tio dagar.

Det finns ingen formell möjlighet att avvakta med underrättelse av det skälet att det skulle innebära men för utredningen. Att socialnämnden blir underrättad i ett tidigt skede när en ung person är misstänkt för brott ökar möjligheten för att företrädare för socialtjänsten ska kunna medverka under brottutredningen.

Regleringen innebär att förutsättningarna blir bättre för att socialtjänsten ska kunna närvara vid förhör med den unge och snabbt genomföra en utredning om den unges levnadsomständigheter. Av underrättelsen ska det framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling och hur den misstänkte ställt sig till ett deltagande.

I april 2020 redovisade Brå en utvärdering av snabbförfarandet för unga lagöverträdare. Underlaget för utvärderingen omfattade tidsperioden januari till september 2019 som resulterade i totalt 96 ärenden. De vanligaste brotten utgjorde ringa narkotikabrott och ringa stöld och stöld i butik. Av dessa ärenden ledde cirka 42 procent till åtal. Övriga resulterade bland annat i straffvarning, strafföreläggande och åtalsunderlåtelse. Trots det begränsade underlaget kunde Brå redovisa vissa slutsatser. Ungdomsspåret innebar små förändringar. En positiv följd som lyftes fram var att de initiala åtgärderna att boka ett första förhör redan var genomfört när ärendet överlämnades till den lokala förundersökningsledaren.

Förvaltningens synpunkter och förslag

En snabb lagföring är viktigt för alla brott. För vissa grupper av misstänkta är emellertid en snabb reaktion från samhällets sida på ett begånget brott särskilt viktig och kan ha en brottsförebyggande effekt. En sådan grupp är unga lagöverträdare. Genom en snabb reaktion och tidiga insatser kan risken för fortsatt brottslighet minska. Det är viktigt för människors trygghet och deras förtroende för rättsväsendet att brott möts av en snabb reaktion från samhället. [En snabb reaktion från samhällets sida går också i linje med stadens satsning på allvarssamtal inom 48 timmar för barn och unga som misstänks för brott för första gången.](#)

Förvaltningen ställer sig positiv till att försöksverksamheten i vuxenspåret föreslås bli permanent. Anledningen är att snabbförfarandet uppvisat positiva effekter. Det är också välgenomtänkt att försöksverksamheten för unga förlängs i syfte att få mer erfarenhet innan även den kan bli permanent.

Det är viktigt att handläggningstiderna kortas ned i hela processen från att en ung person misstänks för ett brott och lagförs. Därutöver måste den unge också förhindras till att återfalla i ytterligare brottslighet. En övergripande samverkan mellan polisen och socialtjänsten tillsammans med rutiner för tidig samordning av resurser är positivt. Om lagföringstiden kan förkortas är det synnerligen positivt, då det sannolikt skulle få en större pedagogisk effekt för den unge i det enskilda ärendet samt för den individuella- och allmänna brottspreventionen hos unga på sikt.

I betänkandet framkommer att förutsättningar för en fortsatt försöksverksamhet och utvidgning är till viss del beroende av om berörda kommuner är villiga att delta. I budget för 2020 hade förvaltningen i uppdrag att utbilda och förbereda stadsdelsförvaltningarna i modellen snabbare lagföring för unga. Det arbetet är genomfört i staden. I slutet av 2021 kommer förvaltningen också göra ytterligare en utbildningsatsning till stadsdelsförvaltningarna i snabbare lagföring.

I juni 2020 fattade kommunfullmäktige beslut om att anta Stockholms stads strategi för att minska risken för att barn, unga och unga vuxna ska dras in i kriminalitet. Att arbeta utifrån modellen snabbare lagföring går helt i linje med stadens strategi.

Sammanfattningsvis ställer sig förvaltningen positiv till de förslag om förändringar som snabbare lagföring innebär. Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bilagor

Betänkande av utredningen om snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (SOU 2021:46)